

**INTEGRARE CURRICULARĂ:
CONCEPT ȘI SEMNIFICAȚII VALORICE
CURRICULAR INTEGRATION:
CONCEPT AND VALUE SIGNIFICANCES**

CZU: 373.016:373.014

<https://doi.org/10.59295/dccce2025-15>

Vladimir GUȚU,

ORCID-ID: 0000-0001-5357-4217,

e-mail: vladimir.gutu@usm.md

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Carolina ȚURCANU,

ORCID-ID: 0000-0001-8450-3075,

e-mail: carolina.turcanu@usm.md

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Abstract: *The integrated educational curriculum is a current topic that involves heated debates and controversial positions regarding some conceptual/epistemological, as well as methodological aspects. The article is structured around several theoretical and practical issues regarding the construct, called the integrated curriculum. The first issue concerns current general curricular approaches and approaches to curricular integration. The integrated curriculum can be developed/argued only in the case of clear visions on the concept of curriculum. The issue concerns the relationship between different areas of study, different school subjects from the perspective of integrative concepts and mechanisms. The issue concerns cognitive approaches, mental mechanisms involved in the process of knowledge: solving problem situations, case studies, etc. The issue concerns aspects of construction/reconstruction of integrated curricula at different levels of the education system. The last issue refers to the clarification of some notions: curricular integration, curriculum integration, integrated curriculum, transferable skills, transformative skills.*

Keywords: *curriculum, integrated curriculum, curricular integration, curriculum integration, interdisciplinary integration, multidisciplinary integration, transdisciplinary integration, curricular products.*

INTRODUCERE

Actualitatea abordării curriculumului integrat este generată de mai mulți factori:

- **Factorul contextului global** care se caracterizează prin procesele integraliste în toate domeniile, inclusiv în domeniul educației și în speța în domeniul curricular. În această ordine de idei se constată că mai multe profesii actuale necesită cunoașterea mai multor domenii, discipline; mai multe descoperiri științifice astăzi se realizează la „frontiera” științelor și activităților umane etc.
- **Factorul contextului local**, național implică necesitatea unui sistem de învățământ și, respectiv, a unui curriculum educațional care ar asigura formarea cetățenilor apti să concureze pe plan internațional și național. Învățarea monodisciplinară limitează realizarea acestui deziderat.
- **Factorul contextului instituțional** implică dimensiunea procesuală/ tehnologică a implementării unui curriculum integrat ce ține de formarea cadrelor didactice capabile să introducă elevii în construcția științei, în rezolvarea problemelor vieții reale, și să se autodezvolte și să se manifeste creativ, constructiv și inovativ.
- **Factorul contextului individual** ține de particularitățile cognitive a elevilor în plan monodisciplinar și în plan pluridisciplinar, interdisciplinar. Educația cognitivă dezvoltă la un nivel superior spirala dimensiunii formative, explicând și specificând în același timp fondul acestuia, conform cercetărilor în domeniu. În esență, regăsim aici rezolvarea unei dileme actuale majore: micșorarea decalajului, prin formare activă, dintre creșterea exponențială a informațiilor ca volum, complexitate, diversitate și capacitatea indivizilor de a le asimila pe criterii în principal calitative, de a le aborda critic, de a le aplica eficient, dar și de a le dezvolta prin cercetare și creație.

Astfel, pentru interiorizarea informațiilor în mod eficient, elevii vor trebui să își dezvolte un set de abilități/ capacități cognitive care să le dea posibilitatea să sorteze informația, transformând-o în sensuri și semnificații care, la rândul lor, să poată fi convertite în comportamente practice [5, p.36]. În acest context evidențiem două dimensiuni privind formarea cognitivă care în mare parte oferă argumente ale construcției

curriculumului integrat. *Prima dimensiune, metacogniția*, se referă la conștiința și la controlul nostru asupra propriei gândiri. De exemplu, convingerile elevilor despre ei înșiși și despre diverse lucruri, cum ar fi valoarea perseverenței și natura muncii, vor influența direct motivația, atenția și efortul pe care îl depun în scopul rezolvării unei sarcini. *Gândirea critică și gândirea creativă* reprezintă teme dominante în literatura de specialitate. Se consideră că aceste dimensiuni presupun două căi diferite, dar în același timp relaționate, de caracterizare a gândirii [5, p.37].

- **Factorul teleologic** face parte din altă categorie de factori, alături de cele conținutale și procesuale și se referă la finalitățile educației cognitive: cunoștințe, capacități cognitive, competențe cognitive. Fără a descrie pe larg acest factor, atragem atenția asupra oportunităților curriculumului integrat de a crea condiții de formare la elevi a competențelor cognitive și, în primul rând, a celor transferabile. Competențele transferabile au fost definite relativ simplu drept competențele care, dezvoltate într-o situație particulară, pot fi transferate într-o altă situație. Ele sunt acele tipuri de competențe necesare pentru acțiunea eficientă a indivizilor nu numai în cadrul educațional, ci și în viață în general. Exemple de astfel de competențe sunt: lucrul în echipă, comunicarea, rezolvarea de probleme, planificarea etc.

**Tabelul 1. Competențe transferabile
conform *Transferable Skills Project* [5]**

Competențe considerate a fi cele mai importante	Competențele considerate a fi cele mai dezvoltate prin sistemul programelor de studii
1. Comunicarea orală (oral communication)	1. Comunicarea orală (oral communication)
2. Managementul timpului (time management)	2. Abilitățile de cercetare (research skills)
3. Lucrul în echipă (teamwork)	3. Comunicarea scrisă (written communication)
4. Capacitatea de a face prezentări (presentation skills)	4. Capacitatea de a face prezentări (presentation skills)

5. Capacitatea de a face față sarcinilor multiple (coping with multiple tasks)	5. Gândirea critică (critical thinking)
6. Gestionarea propriului proces de învățare (managing ones own learning)	6. Lucrul în echipă (teamwork)
7. Comunicarea scrisă (written communication)	7. Abilitatea analitică (analytical ability)
8. Planificarea (plnning)	8. Abilitățile de lucru cu calculatorul (IT skills)
9. Abilitățile de lucru cu calculatorul (IT skills)	9. Gestionarea propriului proces de învățare (managing ones own learning)
10. Luarea deciziilor (decision making)	10. Capacitatea de a face față sarcinilor multiple (coping with multiple tasks)
11. Rezolvarea de probleme (problem-solving)	11. Managementul informației (information management)
12. Gândirea critică (critical thinking)	12. Planificarea (planning)

Așadar, în cadrul acestor factori, vom încerca să dezvoltăm conceptul integrării curriculare din diferite perspective.

PERSPECTIVE, PRINCIPII ȘI DEFINIȚII ALE CURRICULUMULUI INTEGRAT

Cum va arăta curriculum integrat va depinde de abordarea generală și multidimensională a acestui concept?

Curriculumul ni se prezintă ca un concept și ca o construcție mentală care anticipează o realitate care urmează să ființeze, iar nu ca o noțiune care reflectă mai bine sau mai puțin bine o realitate existentă [1].

Identitatea conceptului-construct de „curriculum” poate fi definită și analizată printr-o abordare multidimensională a sa, respectiv prin intermediul a trei perspective:

- a) din punct de vedere funcțional: curriculumul indică finalități educaționale de atins și, prin intermediul acestora, orientează, organizează și conduce procesul de instruire și învățare;
- b) din punct de vedere structural-funcțional: curriculumul include componentele de bază: finalități, conținuturi, procese;

c) din punct de vedere al produsului: curriculumul se obiectivează în planuri de învățământ, curricula pe discipline școlare, în manuale, în documente și auxiliare curriculare etc.

M.Ionescu și M.Bocoș consideră că curriculumul în accepțiunea modernă reprezintă un concept integrator și îl operaționalizează abordând acțiunile educative în manieră globală, sistemică. Astfel, se păstrează sensul de traiectorii intelectuală și afectivă pe care școala o propune elevului însă înțeleasă nu în sens tradițional, ci ca o valorificare accentuată a potențialului elevului [4].

La etapa actuală, curriculumul reprezintă teorie și practică care articulează și integrează diversitatea interconexiunilor și interdependențelor a componentelor constitutive: finalități, competențe, conținuturi, unități de conținut, strategii, metode didactice, activități de învățare, experiențe de învățare, situații/ contexte de învățare. În această ipostază curriculumul în esența sa este un construct integrat intraparadigmatic care este deschis spre alte dimensiuni și niveluri de integrare: multidisciplinar, interdisciplinar, transdisciplinar; orizontal, vertical, transversal. Pentru a fundamenta și concepe un curriculum integrat interparadigmatic/ interdisciplinar, important este nevoie de stabilit un cadru de referință în acest sens.

Din *perspectiva conceptuală* curriculumul se raportează la o teorie care se axează pe afirmarea rolului prioritar al finalităților educaționale, abordare psihocentrică și sociocentrică a educației, pe interconexiunea și intercorelația pedagogiei, psihologiei și dimensiunii sociale, precum și a elementelor structurale curriculare. Așadar, curriculumul se referă la oferta educațională a școlii și reprezintă sistemul proceselor educaționale și al experiențelor de învățare și formare directe și indirecte oferite educaților și trăite de aceștia în contexte formale, nonformale și chiar informale. Elaborarea curriculumului presupune gândirea și structurarea situațiilor de învățare efectivă a elevilor, acțiune ce presupune cu necesitate prefigurarea experiențelor de învățare și formare pe care le vor parcurge elevii [4, p.172].

Din *perspectiva teleologică*, curriculumul se axează pe un sistem de competențe- un nou cadru de referință pentru finalitățile educației. Anume finalitățile devin subiectul abordării integrate a curriculumului

educational.

Din *perspectiva conținutală*, curriculumul se raportează la arii/ domenii de cunoaștere și activitate umană (disciplinele de studii prezentate în Planuri de învățământ) și unitățile de conținuturi din cadrul disciplinelor școlare. Anume conținuturile sunt elemente principale ale integrării curriculare;

Din *perspectiva procesuală*, curriculumul poate fi privit ca: 1) proces de conceptualizare, proiectare și aprobare; 2) proces de predare-învățare-evaluare (implementare); 3) proces de monitorizare și realizare a conexiunii inverse. În acest context, menționăm că conceptul de integrare curriculară la nivel procesual este mai puțin abordat în teorie și practică.

Din *perspectiva produsului*, curriculumul cuprinde: 1) documente de politici curriculare: cadru de referință al curriculumului educațional, Planul-cadru de învățământ, standarde educaționale; 2) documente de tip proiectiv: planuri de învățământ, curricula pe discipline (programe de studii), proiecte didactice de lungă durată, proiecte didactice axate pe unități de învățare, proiecte didactice de scurtă durată (a lecțiilor) și 3) documente de tip metodologic: manuale școlare, ghiduri metodologice, seturi multimedia, softuri educaționale etc.

Fiecare din aceste perspective implică funcții specifice în procesul de integrare curriculară (se referă la cadrul conceptual al integrării, se referă la metodologia integrării unui curriculum concret), de aplicare a curriculumului integrat (se referă la produse curriculare concrete).

Abordarea curriculumului educațional din diferite perspective (conceptuală, teleologică, conținutală, procesuală, al produsului) implică un sistem de prevederi/ principii care pot sta la baza proiectării curriculumului integrat:

- *Principiul coerenței conceptuale* privind cadrul de integrare curriculară: curriculumul ca paradigmă și teorie.
- *Principiul diversității și coerenței teleologice*, a finalităților din cadrul diferitor domenii, pe de o parte, generează integralizarea competențelor specifice disciplinelor care se supun integrării, pe de altă parte, generează dezvoltarea competențelor disciplinare în contexte interdisciplinare, competențele transformatoare și

transferabile. De aici putem rezuma că competența devine obiect și finalitate al actului de integrare curriculară.

- *Principiul coerenței conținuturilor, unităților de conținut ca substanță și ca sistem de cunoștințe și tipuri de activitate umană.* Anume conținuturile în diferite forme de prezentare (ca discipline de studii, ca unități de conținuturi: teme, subiecte etc.) sunt dimensiuni dominante privind integrarea curriculară. Anume conținuturile determină diferite tipuri și forme de integrare: 1) orizontală, verticală și transversală; 2) interdisciplinară, multidisciplinară, trasndisciplinară.
- *Principiul coerenței și complimentarității a activităților de învățare* în cadrul abordării integrate a acestui proces. Specificul aplicării strategiilor și metodelor didactice privind studierea unui subiect din perspectiva diferitor discipline (de exemplu: *matematica, fizica, chimie, biologie* etc.) va fi determinat de finalitățile specifice și cele generice proiectate în curriculumul integrat.
- *Principiul coerenței și funcționalității a diferitor produse curriculare* generează stabilirea particularităților de integrare la nivelul: planurilor de învățământ, curricula disciplinare/ programelor de studii, manualelor școlare, ghidurilor metodologice).

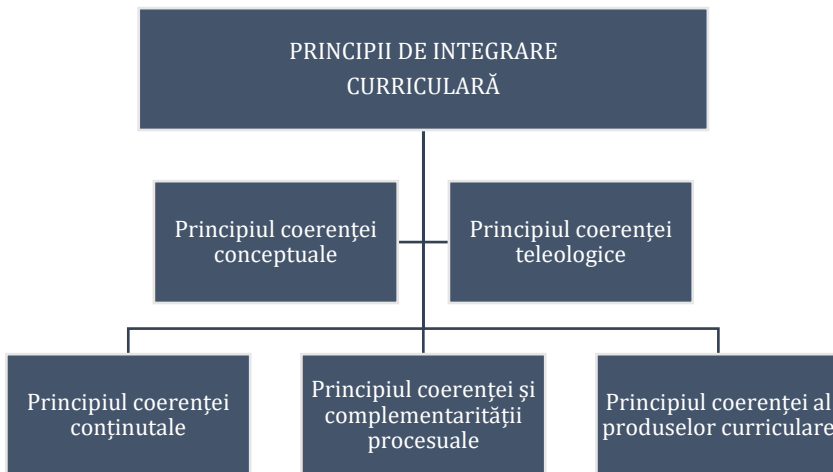

Figura 1. Principii generale de integrare curriculară

De regulă, autorii care abordează problema curriculumului integrat, pornesc de la stabilirea semnificației conceptului de „integrare”. L.Ciolan și A.Popovici-Borzea prin integrare înțeleg acțiunea de a face să interrelaționeze la diverse elemente pentru a construi un tot armonios de nivel superior; integrarea părților conduce la un produs/ rezultat care depășește suma acestor părți. A integra înseamnă a coordona, a îmbina, a aduce împreună părți separate într-un întreg funcțional, unitar și armonios [2; 5].

Din *perspectiva curriculară*, integrarea înseamnă:

- organizarea disciplinelor școlare în vederea evitării, izolării lor în actul de cunoaștere;
- acțiunea de a asocia diferite discipline școlare într-un proiect unic de învățare;
- stabilirea de relații de convergență între cunoștințe, capacități, atitudini și valori ce aparțin diferitelor discipline școlare înrudite sau ne înrudite;
- stabilirea legăturilor nu numai între ideile și procesele dintr-un singur domeniu, dar și între ideile și procesele din diferite domenii de cunoaștere;
- procesul și rezultatul prin care un element nou devine partea unui ansamblu deja existent sau devine triumfi al dezvoltării unui ansamblu nou.

În contextul conceptului de integrare/ integralitate găsim în literatură de specialitate mai multe definiții ale curriculumului integrat.

1. Humphreys A., Thomas R., Ellis A. definesc curriculumul integrat astfel „studiul integrat este cel prin care elevii au posibilitatea de a explora în mod extensive cunoștințe aparținând unor discipline diferite, correlate însă unor aspect din viața reală” [3].
2. Boyer J. considera că „integrarea curriculară înseamnă organizarea, punerea în relație a disciplinelor școlare cu scopul de a evita izolarea lor tradițională, integrarea mai înseamnă și procesul și rezultatul procesului prin care elevul interpretează conținutul care îi este transmis pornind de la experiența sa de viață și de la cunoștințele pe care deja le-a însușit” [Apud 5, p.67].

3. Shoemaker B. a definit curriculumul integrat drept „educația organizată atfel încât să depășească barierele disciplinare, combinând variate aspect ale curriculumului în cadrul unor asociații semnificative pentru a se concentra în acest mod pe arii ample de cunoaștere [6, p.5].
4. Dressel P. formulează o definiție a curriculumului integrat în felul următor „într-un curriculum integrat, experiențele de învățare planificate nu le oferă celor ce învață doar o viziune unificată asupra cunoașterii existente (prin învățarea de modele, sisteme și structuri ale culturii), ci motivează și dezvoltă puterea elevilor de a percepe noi relații și de a crea noi modele, sisteme și structuri [Apud 2, p.117].
5. În viziunea lui Ciolanu L. curriculumul integrat presupune crearea de conexiuni semnificative între teme sau competențe care sunt de regulă formate separat, în interiorul diferitelor discipline. Aceste teme sau competențe au o puternică legătură cu viața cotidiană a elevilor și își propun, direct sau indirect, să contribuie la formarea unor valori și atitudini [2, p.24].
6. Popovici Borzea A. consideră că curriculumul integrat reprezintă o modalitate de planificare și organizare a instruirii, precum și de predare, ce produce o interrelaționare a disciplinelor sau a obiectelor de studii, astfel încât: vine în întâmpinarea nevoilor de dezvoltare a elevilor; ajută la crearea de conexiuni între ceea ce învață elevii și experiențele lor prezente și trecute [5].

Comparația diferitor definiții ale curriculumului integrat ne permite să formulăm următoarele constatări și generalizări:

- ✓ *Curriculumul integrat se caracterizează* prin: combinarea, interconexiunea diferitor obiecte de studiu din același domeniu de cunoaștere; combinarea, interconexiunea conceptelor, fenomenelor și proceselor din domenii diferite; abordarea unei unități de conținuturi (unei teme) din perspectiva diferitor discipline de studiu; centrarea pe activități integrate de învățare: rezolvarea situațiilor problemă, proiectelor, studiilor de caz etc.; centrarea pe temele cross-curriculare/ transversale cu accent puternic pe proces și context; centrarea pe formarea competențelor transversale, competențelor transformatoare și transferabile.

- ✓ *Curriculumul integrat poate fi reprezentat* la diferite niveluri în raport cu profunzimea integrării: integrarea monodisciplinară, integrarea interdisciplinară, integrarea pluridisciplinară, integrarea transdisciplinară.

CONCLUZII

Demersul privind integrarea curriculară trebuie să se axeze pe politicile educaționale naționale și europene:

- ✓ Asigurarea relevanței și a calității educației.
- ✓ Focalizarea pe rezultatele învățării exprimate în termeni de competențe.
- ✓ Monitorizarea și dezvoltarea continue a curriculumului educațional din diferite perspective: sociale, psihologice, pedagogice etc. În acest sens, conceptul de integrare curriculară devine un factor semnificativ al reformelor curriculare.
- ✓ Principiile de integrare curriculară, definițiile și perspectivele susțin viziunea, conform căreia curriculumul integrat reprezintă o abordare educațională ce formează elevii pentru învățarea continuă
- ✓ Înțelegerea integrării curriculare numai ca integrare a conținuturilor diminuează valoarea acestui concept;
- ✓ Conceperea unui curriculum integrat înseamnă a elabora un curriculum care să răspundă nevoilor și intereselor elevilor, un curriculum orientate spre formarea unei viziuni integre asupra lumii.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. BOCOȘ, M., JUCAN, D., Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculumului. Editura Paralela 45, Pitești, 2022, 238 p.
2. CIOLAN, L., Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar. Iași: Polirom, 2008, ISBN 978-973-46-1034-1, 273 p.
3. HUMPREYS, A., THOMAS, R., ELLIS, A., Interdisciplinary methods-A Thematic Approach, Santa Monica, CA: Goodyear Publishing, 1981, ISBN: 0-8302-4387-9.
4. IONESCU, M., BOCOȘ, M., Tratat de didactica modernă, Editura Paralela 45, Pitești, 2017, ISBN 978-973-47-2481-9.

5. POPOVICI BORZEA, A., Integrarea curriculară și dezvoltarea capacităților cognitive. Iași: Polirom, 2017. ISBN 978-973-46-7012-3, 272 p.
6. SHOEMAKER, B. J., Integrative Education: A Curriculum for the Twenty-First Century, Oregon School Study Council bulletin, 1989.

***N.B.:** Studiul a fost elaborat în cadrul Subprogramului de Stat "Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a Curriculumului școlar", cifrul 01.14.01.*